

QUALITY OF PROFESSIONAL EDUCATION: AN ATTEMPT OF PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF THE PROBLEM

Panfilov O. Yu., Savchenko O. O.

The article deals with the philosophical understanding of quality of education. The article analyzes the essence of quality, defines the peculiar feature of quality of education, proves the importance and necessity of qualitative control of higher professional education.

Key words: *quality, quality of education, qualitative paradigm, innovative higher education.*

УДК 1:[504:001.18]

Н. Б. Годзь, кандидат філософських наук, доцент

ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ЕКОЛОГІЇ У РУСЛІ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ СИСТЕМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Присвячено світлій пам'яті наукового керівника професора В. В. Шкоди

Матеріал статті є продовженням дослідницької роботи авторки над темами «Екологічна футурологія» та «Філософія екології». Досліджувана тематика потребує висвітлення саме системного характеру екологічного знання. Коло питань, пов'язаних з дією механізмів сучасного розуміння системності наукового знання, має бути проаналізовано з позитивної та негативної сторін самого феномену «Система».

Ключові слова: *концепція, система, системне знання, техносфера, екологія, екологічна футурологія, філософія науки, природні співтовариства.*

Актуальність проблеми. Розглядаючи та піддаючи науковому аналізу оточуючу реальність, ми, крім емпіричних засобів пізнання, використовуємо логічні, раціональні методи пізнання. Але наочність результатів нашого пізнання виявляється саме через їх вербалізацію. Таким чином, ефект мови значною мірою впливає на закріплення, розуміння, збереження та поширення не тільки інформації як такої, а й знання у цілому. Досліджуючи системи, не слід виключати, що мова та її простір застосування, механізми дії – також система. Досить часто при критичному аналізі питань, пов'язаних як з екологічною проблематикою, так і із самою екологією, ми щоразу використовуємо

(навіть занадто часто) слово «проблема», яке у контексті виступає і як поняття, і як певний термін. Питання можливостей мови в описуванні наукових фактів та питання можливостей розроблення універсальної наукової мови, як і різноманітність національних мов (а з цим і широкі шари наративів та дискурсів і в кожній національній мові) поряд з іншим створюють власний дискусійний простір і потребують поточного вивчення та аналізу. Ми вже торкалися питань, пов'язаних з тим, що у різні періоди для Заходу та пострадянського простору при описуванні феномену майбутнього використовували різні терміни (футурологія та прогностика відповідно), також ми, неодноразово аналізуючи семантичні та семіологічні можливості понять, висловлювали думку про певну відмінність у можливостях футурології та прогностики і пропонували при деяких формах описування майбутнього або наукової роботи з ефектом майбутнього використовувати поняття «прогностика» до «футурології» скоріше як частину до цілого. Отже, розглядаючи екологію як меганауку, що відповідно належить та використовує методику системних досліджень, поряд з іншим необхідно вивчати еволюцію та різночитання мовних моделей у свідомості нараторів. «Проблема» історично закріпилася в українській та російській мовах. Вважаємо за необхідне міждисциплінарне дослідження як з метою семантичного аналізу феномену та поняття, так і пошуку та аналізу старих аналогів цього слова. Проблема, система, зв'язок – ці поняття, будучи закріпленими та розробленими у суспільній свідомості на різних шарах спільноти, з одного боку, успішно функціонують та обслуговують ментальні та інші потреби суспільства, а з другого – на жаль, залишають поза увагою факт «іншого прочитання» серед першоджерельного середовища мовного виникнення, їх розуміння та сприйняття, використання серед іншомовних просторів. Таким чином, завдання філософії (й філософії екології) у руслі системних досліджень одержують цікаве продовження.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання історії та епістемології науки досліджують такі автори, як, наприклад, В. Канке [6], Н. Баранець, А. Веревкін, Л. Ісаєва, П. Бережанський [9] та ін. Питання проблеми та її множинні розв'язання у соціально-гуманітарних науках розглядає С. Шибаршина [9]. Цікаві погляди знаходимо у статті О. Грезіна [4] на сучасну цивілізацію та її проблеми. Методологічно значущою для нашої статті постає монографія А. Фомічева «Проблеми концепції стійкого екологічного розвитку: системно-методологічний аналіз» [10]. Системно-методологічний аналіз і оцінювання економічної ефективності та її дослідження у технологічних інвестиціях, проведені у праці Б. Авдоніна, постають як приклад системного аналізу. Системний аналіз в екології (біологічний аспект) – для цього наведе-

мо роботу В. Шамова, а також методологічний аналіз науки у свій час поряд з іншими проводив В. Швирев [12]. Феномен людини у контексті системного аналізу (дихотомії система/середовище у феномені еволюції, наприклад) досліджує С. Хайтун [11], системні методи у соціальному проектуванні – Л. Бороніна, питання математизації знання – А. Абрамян [1], навіть роботи 1909 р. у екологічному та біологічному напрямках уже використовували зачатки системного методу – М. Шталь-Шредер [13]. Важливою є робота 2011 р. М. Згуровського стосовно системного аналізу [5].

Мета статті. Розглядаючи екологію як мегадисципліну, особливо з позицій універсальних методів пізнання філософії, слід урахувати розуміння типології наук узагалі та принцип системності, у першу чергу принцип ускладнення системних зв'язків. Докладне дослідження еволюціонування знання та його розвитку потребує аналізу процесів та характеристик збільшення науково-теоретичної інформації, динаміки зміни систем та парадигм, конструктивного розгляду принципу створення і дії систем та механізму системності у науці. Не в останню чергу разом з аналізом систем та системності розуміння слід досліджувати питання функціонування та зв'язку дисциплін у самій науці як цілісному організмі. З цього приводу ми знов мусимо звернути погляд на семіотику як науку про знаки та знакові системи, бо кожна теорія оперує знаками. Поряд із семантичними, семіотичними питаннями філософія науки, філософія екології у руслі аналізу системних досліджень обов'язково має бути пов'язана з аксіологічними питаннями (система цінностей на тлі як етики науки і вченого, так і зв'язків природа – суспільство – технології – потреби). Дуже близькими постають питання герменевтичного порядку – ми починали статтю з питання потреби додаткового аналізу у національних мовах поняття «проблема» та його аналогів у ранніх варіантах мовного простору, так би мовити, історичному поверненні до старих дискурсів. «Проблема», «система» досить активно використовуються в екології з точки зору практичного знання та практичного застосування дослідів та споглядань, вирахувань, прогнозувань, які розробляються в екології. Отже, виникає додаткова потреба у змістовному аналізі значення понять поряд із дослідженням структури та методології самої екології як системної мегадисципліни.

Виклад основного матеріалу. Завданням та можливостями екології у 1979 р. вважали пошук та створення меж, кордонів, до яких вторгнення у діяльність природи було припустимим та безболісним для довкілля. Презюмувалося, що екологія з урахуванням зведення до мінімуму результатів вторгнення технологічної діяльності людини зможе перетворювати довкілля з метою поліпшення середовища, оптимально використовувати ресурси планети, створити науковий підхід до природи та можливість прогнозування майбутнього. Об'єктами дослідження у першу чергу поставали з точки зору загальної

«біологічної» екології як науки організми, популяції та біоценози [2, с. 353]. Сьогодні екологію з позицій філософії розуміють як науку, що вивчає закономірності взаємодії живих організмів з оточуючим середовищем. Предметом сучасної екології правомірно вважати вивчення взаємодії надорганізованих систем (популяцій, видів, біоценозів та біосфери у цілому) з оточуючим середовищем, енергетики даних макросистем, їх розвиток у часі та просторі [3, с. 957]. Таким чином, по-перше, ми бачимо еволюцію поняття та терміна «екологія». По-друге, наочно вимальовується потреба саме у філософському погляді з позицій розгляду системності екології та її прогностичних і футурологічних ознак. Кажучи про системність, нагадаємо, що біосфера (термін, який у 1875 р. запропонував австрійський вчений Є. Зюс, а вчення розвив В. Вернадський) складається із взаємодіючого та змінного комплексу систем біоценозів, над якими стоять біогеоценози. Пізнання законів, що регулюють цю систему, дозволяє наблизитися до розуміння сучасного, минулого і майбутнього планети та людства [2, с. 416–417]. Вважаємо, що нині деякі вчені поняття та ідеї, сформовані та позначені В. Вернадським, починають тлумачити занадто спрощено та на рівні нинішнього світогляду. Не завжди розуміння і сьогоденні парадигми та гіпотези, картина світу і сам світогляд дають змогу об'єктивно оцінювати минулу картину світу. Герменевтичне тлумачення понять, розуміння семантики понять, які ми використовуємо сьогодні та як їх розуміли у минулому, потребує обережного та додаткового пояснення. Поза межами екологічного розгляду залишається реальне прочитання робіт В. Вернадського, поза межами й філософського дискурсу залишається реальний аналіз досягнень та прорахунків біоніки. Хоча питання біології та проблем техніки розглядалися раніше, але нині їх треба ще раз прослідити та провести порівняльно-зіставляючий аналіз [2, с. 420–421]. Питання біосфери, її розуміння тісно пов'язані з філософією, бо процес трансформації біосфери у ноосферу (яке пропонував вивчати В. Вернадський), на нашу думку, з точки зору системного аналізу досліджується не у всіх його функціональних аспектах. У цьому контексті потребує продовження аналіз трансформації уявлень як про біосферу, так і про ноосферу. Додаткову увагу мусить притягнути до себе концепція Біофіла як людини, що продовжує дотримуватися динаміки життя в усіх її виявах та цілісності, терміна, який запропонував у свій час Е. Фромм. Поряд з цим і поряд з екологічними розвідками постає й питання аналізу біоенергетики та біоетики [3, с. 70]. Питання співвідношення понять «екологія» і «технологічний детермінізм» також залишиться на першочерговому розгляді. Само поняття та його історичний розвиток рекомендуємо подивися у наступному джерелі «технологічний детермінізм» [3, с. 830]. Дотичними до завдань філософії екології у системному плані є й розуміння сучасного стану екологічної та економічної ситуації як наслідку не тільки дії суспільства споживання, а й

як системи, що тлумачиться та розглядається у межах концепції «цивілізації ризику» (праці ідеологів Римського клубу Д. та Д. Медоузів, І. Рендерса, П. Гудмена, П. Лагадака) [3, с. 920].

Ми розпочинали розглядати у поданій статті завдання філософії екології у руслі теорії системних досліджень з положення, відносно якого, як уже зазначалося, а саме розуміння положення про те, що поряд з іншими питаннями необхідно вивчати еволюцію та різночитання мовних моделей у свідомості нараторів. Як поняття екологія (разом з її понятійним, проблемним полем дослідження) наочно еволюціонує, також ми бачимо, що відбувається й процес певного заміщення, витіснення на периферію первісного значення поняття «проблема». Для розуміння, до чого це може приводити, наведемо таке: проблема з грецької – задача, завдання і первісне її розуміння – це сприйняття її як «складного теоретичного або практичного питання, яке потребує вирішення, вивчення, дослідження» [7, с. 520]. Теоретичні та методологічні завдання, які намагаються вирішити за допомогою екологічних методів досліджень, досить часто входять у площину дії використання терміна «проблема», але, на нашу думку, тут більше емоцій, негативних або занадто ейфорійних соціальних очікувань, суспільного колективного уявлення (яке також занадто далеко вийшло за межі реального предмета і можливостей сучасних екологічних теорій та практичних можливостей суспільства в їх подоланні). С. Хайтун попереджає, що використання енергії людством має властивість приблизно кожні 27,5 року подвоюватися [11, с. 91], тому популярний сценарій «обмеження росту використання ресурсів» щонайменше викликає подив, бо це не розв'язання проблеми. Слід шукати нові вектори еволюції, аби «прорватися у майбутнє» [11, с. 92–94], бо «якщо людство намагатиметься призупинити використання енергії, то піде супроти законів еволюції, загине... еволюція вичавлює з конкретних умов максимум можливого, але не все їй підвладне... якщо ми прорвемося скрізь тепловий бар'єр, то біосфера Землі зробить в еволюцію життя у Всесвіті реальний внесок. Якщо ні, то цей шлях буде статистичним...» [11, с. 98]. А. Фомічев зазначає, що відкриття закономірностей механіки у добу Нового часу на відміну від первісних матеріалістичних досліджень хаосу та релігійно-міфологічних, філософських уявлень про рух Фалесом, Гераклітом, Лукрецієм відгорнуло питання хаосу на далекий план. Успішний розвиток механіки був цьому доброю запорукою, бо відкриття її закономірностей давало можливість повністю визначити майбутній стан систем. Порядок матеріального світу впливав із математичної точності описування складових загальної системи. З цього приводу А. Фомічев пише, що філософська концепція детермінізму Лапласа найбільш послідовно окреслює особливості механічних уявлень та

у свій час майже не залишила місця для досліджень хаосу як онтологічної категорії [10, с. 21–24].

Визначення сутності культурно-історичних типів, їх віку та прогнозування [4, с. 37–43] певним чином, на нашу думку, дотичне не тільки до культурологічних, соціально-філософських досліджень. Означена мета дотична й до екологічного напрямку. Один із головних об'єктів, на які спрямована методологічна, дослідницька увага науковців, – це популяція. Вивчення популяцій, їх динаміки та росту завжди спрямовується у часовому просторі – між минулим у майбутнє. Популяція – це завжди система, до того ж система у більш складній системі, на існування якої впливає безліч чинників (більшість з яких прихована). У контексті завдань філософії екології також поряд з іншими стоїть і завдання правильного розроблення та популяризації знання. З цього приводу вважаємо за доцільне посилатися на ідеї, викладені у статті Л. Ісаєвої «Методи популяризації наукових відкриттів» [с. 37–44]. При цьому корисно враховувати думку Л. Ісаєвої, яка на прикладах історії (фарс на ярмарку в Єльблонзі на масляній 1531 р., коли голландець Вільгельм Гнафей «успішно» висміював учення Коперника про геліоцентричну систему світу) доводить, що популяризація не завжди спрямована на дійсно відповідні наукові знання і суспільство досить часто сприймає позитивно розуміння тих систем, які відповідають очікуванням, а не описують реальність [9].

Висновки і перспективи подальшого розвитку в даному напрямі. Першочерговим завданням ми вбачаємо продовження розроблення та методичного, методологічного наповнення понять «філософія екології» та «екологічна футурологія». Перспективною уявляється й лінія порівняльного аналізу модифікації основного, базового поняття «екологія» як у просторі часу існування у науці (трансформація, розгалуження у різних царинах предметного знання), так й у національних, мовних дискурсах. З цього приводу більш чіткими бачаться відмінності між різними перекладами головних понять, наприклад тієї самої концепції «небезпечного знання», розуміння відмінностей між «сталим» та «стійким» розвитком та впливом цих різних перекладів на нараторів. На нашу думку, не в останню чергу слід слідкувати за трансформацією та зміною на рівні суспільної думки понять «техносфера», «системне знання». Досить тривожною ознакою, на наш погляд, є використання означення та заміна, підміна назви економічного стану нашої держави. Україна з точки зору промисловості завжди була індустріально-аграрною державою. Досить неприємно, коли у мас-медіа вищі верстви економістів та чиновництва використовують поняття «Україна – розвинена аграрна країна». З погляду економіки, права та екологічних поглядів це небезпечна підміна абсолютно різних понять, різних систем і відповідно різного розуміння еколого-футурологічних завдань держави в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамян А. О. Математизация знаний. Философский анализ / А. О. Абрамян. – Ростов н/Д, 1972. – 160 с.
2. Богданова Т. Л. и др. Справочник по биологии : пер. с укр. / Т. Л. Богданова, А. В. Брайон, А. В. Денисьевский и др. ; под ред. К. М. Сытника. – Киев : Наук. думка, 1979. – 439 с.
3. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / глав. науч. ред. и сост. С. Ю. Слодовников. – Минск : МФЦП, 2002. – 1008 с.
4. Грезін О. В. У тенетах цивілізації, що старіє / О. В. Грезін // Вісн. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Сер. Філософія / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : ХНПУ, 2012. – Вип. 38. – С. 37–43.
5. Згуровский М. З. Системный анализ: проблемы, методология, приложения / М. З. Згуровский, Н. Д. Панкратова; Ин-т приклад. систем. анализа НАН Украины. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Наук. думка, 2011. – С. 701–719.
6. Канке В. А. Общая философия науки : учебник / В. А. Канке. – М. : Омега – Л, 2009. – 354 с.
7. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина, С. М. Локшиной, Ф. Н. Петрова (гл. ред.) и Л. С. Шамяна. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – М. : Сов. энцикл., 1964. – С. 520.
8. Фаритов В. Т. Рабочая программа по дисциплине «История и философия науки». Цикл – экология (философия науки). / В. Т. Фаритов. – Ульяновск, 2011. – 7 с.
9. Философия и методология науки : сб. ст. по материалам Четвертой Всерос. науч. конф. (Ульяновск, 4–5 мая 2012 г.) / под ред. Н. Г. Баранец. – Ульяновск : Изд. Качалин А. В., 2012. – 336 с.
10. Фомичев А. Н. Проблемы концепции устойчивого экологического развития: Системно-методологический анализ / А. Н. Фомичев. – М. : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 216 с.
11. Хайтун С. Д. Человечество на фоне универсальной эволюции: сценарии энергетического будущего / С. Д. Хайтун // Вопр. философии. – 2005. – № 11. – С. 90–105.
12. Швырев В. С. Методологический анализ науки (Его сущность, основные типы и формы) / В. С. Швырев. – М. : Знание, 1980. – 64 с.
13. Шталь-Шредер М. В. Анализ растений и его применение к определению потребности почв в удобрении / М. В. Шталь-Шредер. – Рига : Тип. В. П. Матвеева, 1902. – 197 с.

ЗАДАЧИ ФИЛОСОФИИ ЭКОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ ТЕОРИИ И МЕТОДОЛОГИИ СИСТЕМНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Годзь Н. Б.

Матеріал статті предстает закономірним продовженням дослідницької роботи автора над темами «Екологічна футурологія» і «Філософія екології». Ісследуєма тематика потребує освітлення і системного характера екологічного

знания. Ряд вопросов, связанных с пониманием системности экологического знания, должен быть проанализирован с положительной и отрицательной сторон действия самого феномена «Система».

Ключевые слова: концепция, система, системное знание, техносфера, экология, экологическая футурология, философия науки, природные сообщества.

THE TASKS OF THE PHILOSOPHY ECOLOGY IN CONTEXT OF THE THEORIES AND METHODOLOGIES OF THE SYSTEM STUDIES

Godz N. B.

The material of the article appears the natural continuation of the exploratory working the author on subject «The ecological futurology» and «The philosophy ecologies». The under investigation themes requires the illuminations as well as system nature ecological knowledge. Row of the questions, in accordance with understanding systems ecological knowledge, must be analyzed with positive end negative sides of the action most phenomenon «system concept».

Key words: conception, system, system knowledge, technosphere, ecology, the ecological futurology, the philosophy of science, natural community.

УДК 316.7

В. В. Міхеева, кандидат історичних наук, доцент

НОВІ ПІДСТАВИ СОЦІАЛЬНИХ ІДЕНТИФІКАЦІЙ МОЛОДІ

Проаналізовано сучасні підстави соціальних ідентифікацій молоді. Символами сучасної культури є Інтернет, мобільний телефон, мода, супермаркет та ін. Вона дістала назву «інстант-культура», у рамках якої культивується ідеологія споживання і відбувається швидка зміна значень та сенсів.

Ключові слова: молодь, культура, споживання, невизначеність, духовне життя.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах соціокультурної невизначеності і трансформації ціннісно-нормативної структури як основи соціокультурної регуляції звуження підстав соціальної ідентифікації молоді відбувається на тлі соціально сконструйованого побоювання монотонності і нудьги, а також маніакального пошуку екстазу. Усе це робить проблему вивчення ідентифікації молоді безумовно актуальною. Необхідність вписатися в подібний режим, усе встигнути, не втративши темпу, обумовлює появу